

М. М. Чепурний, к. т. н., доц.; С. Й. Ткаченко, д. т. н., проф.; І. М. Димніч
ГАЗОТУРБІННІ ТЕПЛОЕЛЕКТРОЦЕНТРАЛІ З ТЕПЛОНАСОСНИМИ
УСТАНОВКАМИ

Проаналізовано доцільність використання теплонасосних установок на газотурбінних теплоелектроцентралях з більш глибокою утилізацією теплоти відпрацьованих в ГТУ продуктів згорання.

Ключові слова: газова турбіна, котел-утилізатор, теплоелектроцентрально, теплонасосна установка, газоохолоджувач, компресор, випарник, конденсатор.

Вступ

На сьогодні за умови здорожчення органічного палива, особливо імпортного природного газу, пріоритетним завданням є енергозбереження. Необхідність розробки ефективних енергозберігаючих технологій визначається, з одного боку, наявністю в енергетиці України достатньо високого потенціалу для впровадження таких технологій, а з другого – стійкою тенденцією до збільшення вартості палива.

Найбільш ефективним засобом енергозбереження в теплоенергетиці є комбіноване виробництво теплоти та електроенергії [1 – 3]. При цьому все більше уваги приділяється використанню газотурбінних установок (ГТУ) [4 – 6]. В Україні створено необхідну матеріальну базу для застосування газотурбінних технологій (фірма „Зоря” м. Миколаїв; НВО „Турбоатом” м. Харків; ВАТ „Моторсіч” м. Запоріжжя). На цих підприємствах розроблені та серійно виготовляються ГТУ потужністю 2,5 – 135 МВт з коефіцієнтами корисної дії (ККД) до 0,36. Сучасні типорозміри ГТУ передбачають роботу як на газоподібних, так і на різних видах палива.

Досвід спорудження та експлуатації перших ГТУ-ТЕЦ [2] підтвердив, що вони відрізняються надійністю, простотою управління, низькою собівартістю виробленої енергії. Устаткування таких ТЕЦ має невеликі габаритні розміри, а його монтаж здійснюється без значних фінансових і трудових витрат. У більшості випадків забезпечується дистанційне управління роботою устаткування, а також програмування режимів його роботи.

Існує два основних варіанти застосування ГТУ-ТЕЦ. Перший варіант передбачає, що потреба в електроенергії повністю забезпечується ГТУ, а потреба в теплоті – частково за рахунок утилізації теплоти відпрацьованих в ГТУ газів, а решта – опалювальними котельнями. У другому варіанті потреба в теплоті повністю забезпечується за рахунок утилізації теплоти відпрацьованих у ГТУ газів, а електроенергія, яка виробляється в ГТУ, використовується на власні потреби та постачання в енергосистему [7].

Особливість комбінованого виробництва електроенергії на ГТУ-ТЕЦ полягає в тому, що теплова потужність, яка постачається споживачам, пов'язана з електричною потужністю. Зазначимо також, що підвищення коефіцієнта корисної дії ГТУ для заданої електричної потужності N призводить до зменшення виробництва теплової енергії, а зменшення ККД ГТУ за умови $N = \text{const}$ – до збільшення виробництва теплоти та перевитрати палива. Виробництво теплоти залежить від міри утилізації теплоти відпрацьованих у ГТУ газів, яка, у свою чергу, залежить від температури газів на виході з котла-утилізатора. Залежно від температури зворотної мережної води, температура газів за котлом-утилізатором може бути порівняно високою, а коефіцієнт утилізації відповідно низьким. Тому додаткове охолодження газів за котлом-утилізатором сприяє збільшенню виробництва теплоти та ефективності використання теплоти палива.

конденсаторі зворотна мережна вода підігрівається до температури t_v , після чого спрямовується в лінію прямої мережної води. Суміш води з температурою t_c надходить до теплових споживачів 7. Для утилізації теплоти димових газів використовуються ефективні утилізатори [8, 9].

Відомо [10], що ефективність роботи ТНУ оцінюється за допомогою коефіцієнта перетворення енергії (коефіцієнта опалення) ϕ , який дорівнює відношенню теплової потужності конденсатора до потужності компресора. Значення ϕ залежать від середньотермодинамічних температур теплоносіїв у випарнику та конденсаторі [10]. У зв'язку з цим спочатку проаналізовано ефективність роботи аміачної парокомпресійної ТНУ для різних температур циркуляційної води у випарнику за умови, що температура підігрітої води на виході з конденсатора дорівнювала $80\text{ }^{\circ}\text{C}$. Розрахункові значення показників роботи ТНУ наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Показники роботи ТНУ

Показники	Варіанти			
	1	2	3	4
Температура води, $^{\circ}\text{C}$:				
на вході у випарник	35	40	45	50
на виході з випарника	20	25	30	35
Питома теплота, яка підведена у випарник, кДж/кг	880	880	880	880
Питома робота компресора, кДж/кг	342	317	293	258
Питома теплота, яка відведена із конденсатора, кДж/кг	1222	1197	1173	1138
Коефіцієнт перетворення енергії	3,573	3,776	4,003	4,41

З табл. 2 видно, що за умови однакової теплоти, підведеної у випарник, і однакової температури води на виході з конденсатора, коефіцієнт перетворення енергії в ТНУ зростає зі збільшенням температури води на вході у випарник.

За методикою [7] визначено показники роботи ГТУ-ТЕЦ з газовими турбінами, характеристики яких наведено в табл. 1. Розрахунки здійснено для опалювального періоду тривалістю 4500 год. Для розрахунків вибрано: паливо – природний газ із теплою згорання $33,4\text{ МДж/м}^3$; температура газів за котлом-утилізатором $170\text{ }^{\circ}\text{C}$; температурний режим теплової мережі $120/60\text{ }^{\circ}\text{C}$; вартість палива 2000 грн. за 1000 м^3 ; вартість відпущеної теплоти та електроенергії 250 і 700 грн. за $1\text{ МВт}\cdot\text{год.}$, відповідно. Результати розрахунків подано в табл. 3.

Таблиця 3

Показники роботи ГТУ-ТЕЦ

Показники	Варіанти			
	1	2	3	4
Потужність котла-утилізатора, МВт	4,571	9,0	19,482	32,929
Витрата димових газів, кг/с	14,67	32,01	69,38	90,38
Відпущена теплота, МВт·год.	20565	40473	87660	140180
Виручка за теплоту, млн. грн.	5,141	10,118	21,915	37,045
Електрична потужність власних потреб, кВт	31,125	60,346	130,460	151,802
Відпущена електроенергія, МВт·год.	12684	29878	75913	123067
Виручка за електроенергію, млн. грн.	8,879	20,914	53,139	86,116
Витрата палива, тис. м^3	4860	10319	23538	37049
Витрати на паливо, млн. грн.	10,692	20,638	47,076	74,010
Різниця між виручками і витратами, млн. грн.	3,328	10,380	28,013	49,181
Питома витрата умовного палива на одиницю виробленої енергії, кг/ГДж	45,99	46,24	45,43	43,12

теплонасосною установкою, яка працює за варіантом 3 в табл. 2, для прикладу наведено в табл. 4. Вважалось, що температура газів за газоохолоджувачем складала 105 °С.

Таблиця 4

Показники роботи ГТУ-ТЕЦ з ТНУ

Показники	Варіанти			
	1	2	3	4
Потужність газоохолоджувач, МВт	1,028	2,266	4,907	6,610
Відпущена теплота, МВт·год	25191	50670	109741	178105
Виручка за теплоту, млн. грн.	6,297	12,667	27,435	44,526
Потужність компресора ТНУ, кВт	248	555	1377	1701
Електрична потужність власних потреб, кВт	296	654	1601	1968
Відпущена електроенергія, МВт·год.	11452	27207	69295	114894
Виручка за електроенергію, млн. грн.	8,016	19,045	48,506	80,425
Витрати на паливо, млн. грн.	10,692	20,638	47,076	74,010
Різниця між виручками і витратами, млн. грн.	3,621	11,074	28,865	50,911
Питома витрата умовного палива на одиницю виробленої енергії, кг/ГДж	40,03	40,04	40,0	38,80

Із зіставлення показників роботи ГТУ-ТЕЦ, наведених у таблицях 3 і 4, видно, що ГТУ з теплонасосними установками й додатковим охолодженням газів за котлом-утилізатором працюють більш ефективно. Незважаючи на збільшення потужності власних потреб і зменшення відпуску електроенергії в енергосистему, загальна виручка за відпущені види енергії зростає на 10 – 11 % за рахунок зростання теплової потужності та виручки за відпущену теплоту. Приблизно на таку ж величину зменшується питома витрата умовного палива на виробництво одиниці енергії. Розрахунки показали, що у випадку роботи ГТУ-ТЕЦ з теплонасосною установкою, яка працює за четвертим варіантом в табл. 2, ефективність роботи зростає на 15 – 16 %, що дозволяє економити паливо на цю ж величину.

Висновки

1. Створення ГТУ-ТЕЦ з додатковим охолодженням газів і теплонасосними установками підвищує ефективність використання палива.
2. Ефективність роботи ГТУ-ТЕЦ зростає зі збільшенням коефіцієнта перетворення енергії в ТНУ.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрущенко А. И. Методика предварительного выбора экономически целесообразных альтернативных вариантов тепловых схем ТЭЦ / А. И. Андрущенко, П. Г. Антронов // Изв. вузов. Проблемы энергетики: Казань, 2001, - №1 - 2. – С. 60 - 63.
2. Котлер В. Р. Мини-ТЭЦ: зарубежный опыт / В. Р. Котлер // Теплоэнергетика, 2006. - № 8. – С. 69 - 72.
3. Басок Б. И. Сравнительный анализ решений когенерационных установок / Б. И. Басок, Д. А. Коломейка // Пром. Теплотехника, 2006. – Т. 28. - № 5. – С. 77 - 82.
4. Ревзин Б. С. О роли теплофикации и о развитии ГТУ и ПГУ в новых условиях / Б. С. Ревзин, О. В. Комаров, А. А. Стяжкин // Газотурбинные технологии, 2007. - № 5. – С. 12 - 13.
5. Жарков В. С. О перспективах оборудования отопительных ТЭЦ в России / С. В. Жарков // Газотурбинные технологии, 2007. - № 2. – С. 15 - 18.
6. Чепурний М. М. До питання ефективності міні-ТЕЦ на базі котельні і газотурбінних установок / М. М. Чепурний, С. Й. Ткаченко, Є. С. Корженко // Енергозбереження Поділля, 2004. - № 2. – С. 69 - 72.
7. Чепурний М. М. Енергозбережні технології в теплоенергетиці / М. М. Чепурний, С. Й. Ткаченко. - Вінниця: ВНТУ, 2009. – 114 с.
8. Гершуни А. Н. Разработка и внедрение эффективных утилизаторов на основе теплопередающих элементов испарительно-конденсационного типа / А. Н. Гершуни, В. П. Нищик // Пром. Теплотехника, 1997. – Т. 19. - № 5. – С. 69 - 73.
9. Фиалко М. М. Эффективность систем утилизации теплоты отходящих газов энергетических установок различного типа / М. М. Фиалко, Ю. В. Шеренковский, А. И. Степанова // Пром. Теплотехника, 2008. – Т. 30. - Наукові праці ВНТУ, 2012, № 1

№ 3. – С. 68 - 75.

10. Чепурний М. М. Аналіз впливу температур на ефективність роботи теплонасосних установок / М. М. Чепурний, С. Й. Ткаченко, Т. П. Куть // Вісник Вінницького політехнічного інституту, 2001. - № 4. – С. 53 - 56.

Чепурний Марко Миколайович – к. т. н., професор кафедри теплоенергетики, інститут будівництва, теплоенергетики та газопостачання.

Ткаченко Станіслав Йосипович – д. т. н., професор, завідувач кафедри теплоенергетики, інститут будівництва, теплоенергетики та газопостачання.

Димніч Ілона Миколаївна – студентка інституту будівництва, теплоенергетики та газопостачання.

Вінницький національний технічний університет.